

- א. יש אומרים שלא התירו הערמות הללו אלא לצורך גדול (מאירי) והצלה מהפסד, כגון בנידונים שבסוגיתנו (עפ"י ב"ח שיד). ויש חולקים (עפ"י ט"ז).
- ב. כתבו פוסקים שבזמננו אין לנו 'תלמיד חכם' לענין זה ואסור לכל אדם להיכנס לספינה באופן הנזכר (מגן אברהם סוס"י שלט בשם מ"מ. ואולם הטור הביא דין זה). ולענין סתימת נקב בשום וכד', כתב המגן-אברהם שאין להחמיר (וע' תורי"ד להלן קמו: שתלה דין זה במחלוקת אמוראים שם בענין נתינת עלה של הדס בנקב הכלי, ושם מסקנת ההלכה להקל). ויש חולקים (מובא במשנ"ב שיד סק"ג).

דפים קלט – קמ

- רכו. האם הפעולות דלהלן מותרות בשבת?
- א. נתינת מים על גבי השמרים שבמשמרת?
- ב. סינון יין בסודרים ובסלים.
- ג. שפיית משקים מכלי לכלי כדי שהנוזל יעבור והמשקעים יישארו במקומם.
- ד. שטיחת בגד על גגית יין לכסותה.
- ה. הידוק קסמים וכד' בפי הכלי, כדי לסנן את המשקים הנרוקים ממנו.
- ו. נתינת ביצה במסננת של חרדל.
- ז. ריכוך החרדל ומסמוסו במשקה; נתינת משקים ואכלים לשחליים ולשום המרוסקים.
- ח. עשיית אנומלין ואלונטית.
- א. נותנים מים על גבי השמרים (הנתונים במשמרת מבעוד יום) בשביל שיצולו (השמרים, והמים יזובו מהם עם מעט יין הבלוע בהם. וטעם הדבר, שהמים שהוא נותן צלולים הם ואין בהם דבר שצריך לבררו מהם. משנ"ב שיט סקל"ג).
- א. מותר ליתן בשבת מים על גבי שמרים שבהבית כדי שיקלטו טעם היין, ולהוציאם ולשתותם בשבת (כן יש מפרשים דין משנתנו - ע' בחדושי הר"ן בשם הר"ן יונתן; רע"ב. וכן פסקו אחרונים - מובא במשנ"ב שם).
- ב. נראה שאם המשמרת שקועה ביין, אין להגביהה על מנת שיוזבו המשקים ממנה, שהרי היין שבתוכה מעורב בשמרים ועתה הוא מפרידם. וכן שקית תה או כפית-עלי-תה שמוציאה מהמים, נכון להחמיר שלא להוציאם ולאוחזם בידו כדי שיוזבו המים לכלי, אבל אם אינו מכוין לכך אפשר שמותר (עפ"י הגרשו"א אויערבך - שש"כ פ"ג הערה קעא). ויש מחמירים אף בשאינו מתכוין (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ח נח).
- ב. שנינו: מסננים את היין בסודרים ובכפיפה מצרית (= סל העשוי מנצרים). ובלבד שלא יעשה גומא בסודר (שבכלי כמעשה חול. או גם שיבוא לידי סחיטה (רש"י). רב שימי רב חייא), ולא יגביה הכפיפה מקרקעיתו של כלי טפח (שיעור 'אהל' (רש"י), כדי לעשות שינוי מדרכו בחול (ר"ן). רב חייא בר אשי).
- א. לדעת הרמב"ם אין התר לסנן אלא בסודר ובמשקים צלולים, או אף בעכורים ובין הגתות שכל היין אינו צלול, אבל במשמרת אסור לסנן כלל [ואם הם צלולים ביותר ואינם צריכים סינון כלל - מותר. עפ"י רדב"ז ח"ה א'תלד], וכן בסודרין אסור לסנן משקים עכורים. והרשב"א ועוד ראשונים נקטו שבמשמרת מותר בצלול ואסור בעכור ובסודר מותר אפילו

עכור. והיינו בעכור קצת שאפשר לשתותו בלא סינון אך רוב בני אדם מקפידים על כך, אבל עכור הרבה אסור אף בסודרין (ראשונים).

וטוב לחוש לדעת הרמב"ם לענין סודר, להצריך שיהיו המשקים צלולים, שכן דעת כמה ראשונים. ואולם לענין משמרת הלכה כדעת שאר הראשונים שמותר לסנן בה יין צלול. והגדרת 'צלול' – כשראוי לשתיה אצל רוב בני אדם (ר"ן וש"פ), ויש מחמירים דוקא כשכולם יכולים לשתותם כך (ב"ח) ואין מסגנם אלא כדי שיהיו צלולים ביותר (עפ"י משנ"ב שיט"י) ע"ע פריים נוספים לעיל קט.

ב. כתבו הפוסקים (עפ"י רשב"ם בתוס' לעיל קכ; או"ח שיט"י) שלא התירו סינון בסודרין אלא ביין וכד', אבל במים אסור משום ליבון הבגד [ולהט"ז אף יין לבן בכלל. והא"ר חולק]. יש מפרשים משום ששרייתו של הסודר זהו כיבוסו, והמג"א והגר"א מסיקים שאין לחוש משום כך מפני שאין עליו לכלוך אלא הטעם הוא שמא יבוא לסחטו. ולפי זה בסודר העשוי ומתוקן לכך מותר שלא יבוא לסחטו (עפ"י משנ"ב שיט"י סקל"ז).

ג. בבית רב פפא היו שופים שכר מכלי לכלי. ופירש רבינא לרב אחא מדיפתי שלכך מותר, הואיל והניצוצות (= הטיפות) שבגמר המזיגה אינן חשובות בבית רב פפא [שעושה שכר היה], לכך אין בזה חשש 'בורר' (כי כשמגיע לניצוצות המעורבות עם הפסולת – משליכן עם הפסולת. ועד שמגיע אליהן אינו 'בורר' מאחר ואין הפסולת מעורבת).

א. ומותר לכל אדם לעשות כן אם נזהר להפסיק העירוי עם תחילת טפטוף המשקה לאחר פסיקת הקילוח (שו"ע שיט"ד). ואם רוצה לשתות מיד – מותר בכל אופן [כאשר אין בכלי דבר המשמש כמסננת], שהרי זו כברירה בידו אוכל מתוך פסולת (משנ"ב שם עפ"י אחרונים). ויש אוסרים אף בזה (עפ"י שו"ע הגר"ז בקו"א; חיי אדם טו, ט – שסוברים שנחשב זה כבורר פסולת מתוך אוכל. ויש מי שכתב לאסור מפני שנחשב כבורר בעזרת כלי. עפ"י אור לציין ח"א או"ח כז).

ב. דבר מוצק שחלקו אסור וחלקו מותר [כגון דבר שנאסר בכדי נטילה או קליפה]; יניח מעט מהחלק הכשר סמוך לאיסור וחותרך השאר ואוכל. ואף שיש מקום לחלק ולהתיר כאן יותר מבעירוי נוזלים, מ"מ יש להחמיר. ואפילו אם בדעתו לאכול לאלתר יש להחמיר כיון שאינו דבר הרגיל והצריך להיות (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג יד, א עמ' רלד).

ד. אמר רב: אותו כיסוי העשוי מבד שמכסים את הגיגית, על מחצית ממנה – מותר, על כולה – אסור. כלומר לא יטחנו על פי כולה משום אהל אלא ישאיר מעט מגולה (עפ"י רש"י ורמב"ם; או"ח שטו, ג).

א. דוקא בכלי רחב מאד אסור. אבל בשאינו רחב מאד מותר כיון שהדפנות כבר עשויות ואין כוונתו לעשיית אהל אלא שממילא נעשה. ולכך מותר להחזיר קדירה על גבי כירה ואין חוששים משום עשיית אהל (מגן אברהם בשם תוס' ור"ן. וע"ש במשנ"ב סקמ"ח בשם הח"א, שאם מעביר הכלי ממקום למקום כדי לכסותו במקום אחר יש לאסור אפילו אינו רחב הרבה, שנחשב כעושה מחיצות. ובחזו"א (נב, י יד) פקפק בדבר. וע"ע שש"כ כד הערות עא עה ובתקו"מ).

כתב החי"א-אדם (מובא במשנ"ב שטו סקמ"ח ובשעה"צ) שאסור להחזיר מגירה לשלחן אם יצאה כולה, כשיש בחללה טפח [אבל במגרה שיש סביבותיה מחיצות גם לאחר הוצאתה – מותר. וכן אם המגירה מלאה בחפצים ואין שם חלל טפח – מותר. עפ"י שש"כ כד הערות פה פו ובתקו"מ]. ובחזו"א יש (נב, יד) כתב שאין בדבר משום עשיית אהל שהרי אינו אלא כעושה מחיצות תחת גג קיים.

- ב. כתבו הר"ן והרשב"א (ומובא בשו"ע שם): דוקא כשהכלי אינו מלא ויש בו חלל טפה, אבל אין בו חלל טפה – מותר.
- ג. אם הכלי היה מכוסה במקצת מערב שבת, מותר לכסות כולו בשבת, שהוספה על אהל עראי מותרת (שער הציון שטו סקנ"ט).
- ד. יש חולקים וסוברים שמותר לכסות כלים רחבים, ולא אסרו לכסות הגיגית כולה אלא מפני שנראה כמשמר (עפ"י ראב"ד ורשב"א). ולדבריהם מותר לכסות חבית גדולה של מים בשבת. ואם נכון להחמיר כדעת שאר הראשונים, הנהגים להקל בזה אין למחות בידם, שיש להם על מי לסמוך (משנ"ב סוס"י שטו).
- ה. אם הבגד אינו מיוחד לכך [שאו אינו מקפיד אם יירטב], יש לחוש שמא יסחוט הלכך לא יכסה אפילו אם אינו מכסה לגמרי (באור הלכה שטו, יג, עפ"י גמרא לעיל מח.).

ה. אמר רב פפא: לא יהדק אדם קסמים וקשים בפי כלי מזיגה, משום שנראה כמשמרת. וכן אם היו הקסמים קבועים בכלי מערב שבת, לא ישתמש בהם בשבת אם המשקים עכורים קצת, אבל משקים צלולים שמסננם רק מפני קסמים דקים שבהם – מותר (עפ"י פוסקים שיט, יג). ומותר למוזג תמצית תה צלולה מקומקום שיש בתחתיתו עלי תה, גם אם בזרבובית הקומקום מותקנת מסננת. ואם עלי התה מעורבים בתמצית, או שכבר כלתה התמצית הצלולה – יש אוסרים למוזג התה דרך המסננת ויש מתירים כשרצונו להשתמש לאלתר בתמצית (עפ"י שמירת שבת כהלכתה ג, נו).

ו. נותנים ביצה במסננת של חרדל (שהחרדל נתון לתוכה, והחלמון נוטף ומסננת עמו ואילו החלבון שהוא קשור, נשאר במסננת. ורבינו הלוי פירש: מסנן ביצה לתוך תבשיל, ועושה זאת במסננת של חרדל דוקא משום שינוי. רש"י). שנה רבי יעקב קרחה הטעם, לפי שאין עושים אותה אלא לגוון (- למראה. הלכך אין כאן ברירת 'פסולת' מ'אוכל', ששניהם 'אוכל'. רש"י). ע"ע לעיל קלד אודות סינון חרדל.

ז. חרדל שנילוש מערב שבת, נחלקו אמוראים האם וכיצד מותר בשבת להמחותו; רב אמר: ממחו בכלי אבל לא ביד (שכך נמחה טוב יותר. רש"י). ושמאל אמר להפך; ביד ולא בכלי, שלא כדרך הרגילה (וכן חזר רבי אלעזר ועמד בשיטתו). ורבי יוחנן, לאחר שהתיר בשניהם חזר ואסר בין ביד בין בכלי. וכן נקטו אביי ורבא. ומסופר על אביי ורב חייא בר אשי שנמנעו מלאכול חרדל שהומחה בשבת, אף כי זעירי (רבו של רב חייא בר אשי) אכל. ורבינא, היו בוחשים לו בשבת ביד של השום (= אמצעייתו), ואכל. והסיק רבי זירא להלכה שמותר להמחותו בין ביד בין בכלי, ונותן לתוכו דבש ולא יטרוף (בהכאה) אלא מערב (בנחת. משנ"ב שכא ס"ק נח).

שחליים שנשחקו מערב שבת, למחר נותנים לתוכם שמן וחומץ וממשיך אמיתא (= מנסה) לתוכם, ולא יטרוף אלא מערב. וכן שום שרוסק מערב שבת, למחר נותנים לתוכו פול וגריסים ולא ישחוק אלא מערב וממשיך אמיתא לתוכם.

יש אומרים [על פי הירושלמי] שאין התר למחות במשקים אלא אם נתן משקים בחרדל מבעוד יום (עפ"י ספר התרומה, סמ"ג, וסמ"ק – בשם ר"י, מובא בריטב"א ומדכ"י). ויש סוברים שאפילו נתן מים מאתמול אסור אלא אם כן כבר לש, שעתה אינו אלא מרכך (כן כתב בבאה"ל שכא, טו בדעת

הרמב"ם, ויש מתירים אפילו בלא נתינת משקים מאתמול אלא שנלוש החרדל מלחותו הטבעית – כי נתינת המשקים על החרדל אינה לישא והעירוב שעושה אחר כך אינו דרך גיבול (ע' שו"ע שכא, טו ובמשנ"ב). ונהגו להחמיר כדעה ראשונה, אם לא בדבר שבלילתו רכה ועל ידי שינוי, שיהפוך את סדר נתינת הדברים מהדרך הרגילה וגם יערב בשינוי כגון באצבע או ע"י נענוע הכלי וכיו"ב (עפ"י תרומת הדשן נג; רמ"א שם טו ובמשנ"ב).

ה. עושים 'אנומלין' בשבת; הוא משקה העשוי מיין דבש ופלפלים. רבי יהודה אומר: בשבת – בכוס. ביום טוב – בלגים. ובמועד – בחבית. רבי צדוק אומר: הכל לפי האורחים.

א. יתכן לפרש שר' צדוק מדבר רק במועד, ויתכן אף בשבת וביום טוב, ונחלק בין להקל בין להחמיר, לעולם יעשה כפי הצריך לאורחים (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם; שפת אמת).

ב. לא התירו עשיית אנומלים אלא כששותה אותו כמות שהוא, אבל לטרוף את המרכיבים יפה ולסנן אסור, שזהו טורח יתר ואומנות ותיקון גדול (משנ"ב שכא ס"ק סט).

אין עושים 'אלונטית' / 'אלונתית' / אלינתית (ע' ירושלמי ברכות ו,ו) – יין ישן ומים צלולים ואפרסמון, שעושים זאת לקרור הגוף לאחר המרחץ (ואין שותים אותו לצמא, ודוגמת רפואה הוא (רש"י), הלכך אסור לעשותו או לשתותו (משנ"ב שכא ס"ק ע).

דף קמ

רכז. האם הפעולות דלהלן מותרות בשבת, וכיצד?

א. שריית חילתית (= צמח חריף, המשמש לתבלין ולרפואה) במים ובחומץ, ושתייתם.

ב. שליית כרשינים ושיפויים; נתינתם לכברה וכד'.

ג. כבירת התבן בכברה או נתינתו במקום גבוה כדי שירד החומץ; נטילתו בכברה כדי ליתנו באבוס.

ד. כסכוס בגד.

ה. שליפת כתונת התלויה על קנה.

ו. טלטול ירק וקוציו שאינם ראויים למאכל; בשר ודג התלויים ליבוש.

א. אין שורים את החילתית בפושרים (לשתות המים לרפואה, לכובד הלב), אבל נותן לתוך החומץ (ומטבל בו מאכלו). והסיק אביי [שלא כרב אדא נרשאה] שאסור הדבר מדרבנן שלא יעשה כדרך חול. ובצונן – רבי יוסי מתיר וחכמים אוסרים. וכן הורה רבי ינאי לרבי יוחנן, לאסור.

ודוקא לשרות אסור אבל לשתות מותר קב או קביים (מפני שמשקה הוא ואינו רק רפואה, לכך מותר אפילו נוטלו לרפואה). ואם התחיל לשתותו מלפני השבת ויש חשש סכנה אם לא ימשיך – ישרה בצונן ומניח בחמה (אף לחכמים).

אפילו מתכוין בשרייתו לשתיה בעלמא ולא לרפואה, אסור משום דרך עשיית חול (באר הלכה שכא, יח).

ב. אין שולים את הכרשינים (רש"י: מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתם) ולא שפים אותם (ביד להסיר פסולת, שהריהו בורר (רש"י; או"ח שי"ט, ח). ובירושלמי אמרו מפני שהוא דש), אבל נותן לתוך הכברה או לתוך הכלכלה (אעפ"י שפעמים הפסולת נופלת דרך הנקבים ונמצא מתברר מאליו). ודעת רבי אליעזר בן יעקב בברייתא שאין משגיחים בכברה כל עיקר בשבת.

הסרת הלכלוך הדבוק בפרי – מותרת. ושפשוף הכרשינים שאסור היינו כשמשפשוף להפריד בין הפסולת לאוכל ואח"כ מוציא את הפסולת, או שמשפשוף במים והפסולת צפה, או בכגון שמשפשוף הרבה ביחד ועל ידי כך נופלות הקליפות והפסולת – שהרי זה 'בורר', אבל הסרת הלכלוך מעל הפרי סמוך לאכילתו, הרי זו דרך אכילה ומותר (הגרשו"א, מובא בשמירת שבת כהלכתה פ"ג הערה נג). ונראה שאין הדבר מוסכם (ע' בספר 'דעת החזו"א' ו, כח בשם מורנו הגר"ח קניבסקי שליט"א, מובא לעיל קט).

ג. אין כוברים את התבן בכברה ולא יתנו על גבי מקום גבוה בשביל שירד המוץ, אבל נוטל הוא בכברה ונותן לתוך האבוס [דלא כראב"י].

רש"י פרש שסובר התנא כרבי שמעון שדבר שאינו מתכוין מותר. ויש מצדדים שאפילו לרבי יהודה מותר (עפ"י שפת אמת; שבט הלוי ח"ה נח בדעת ראשונים), ואפילו נוטל בכונה את הכברה ולא כלי אחר הואיל ואינו בורר להדיא אלא נעשה הדבר ממילא בדרך נתינתו לאבוס (שפ"א).

ד. כסכוס כתונת של פשתן (הקשה לאחר כיבוסה ומשפשפה בין שתי ידיו [אבל לא בכלי. משנ"ב שב סקכ"ב]) והיא מתרככת, ואף הליבון שלה מזהיל על ידי כן); אמר רב ספרא לרב אחא בר יוסף שמותר, שלרכך הוא מכוין ולא להלבין. אבל בסודר אמר לו רב הונא שאסור (כפרש"י). והטעם לחלק, כי בסודר נראה כמוליד לבנונית (שאדם מקפיד על ליבונו וצוהרו של סודר יותר מכתונת).

וכן פסק הרמב"ם (כב, יז) שסודר אסור וחלוק מותר (וכ"ה בשו"ע שב, ה), וכובעים ושאר כלי פשתן דינם כסודר (ב"י ורמ"א שם). ויש מפרשים שגם בסודר מותר (ראב"ד; רמב"ן ורו"ה עפ"י הר"ף).

ה. כתונת הנתונה על קנה (המיועד להסק); אמר רב חסדא: מותר לשלפה מהקנה אבל לא לשלוף הקנה ממנה, שאינו ראוי לטלטול. ואם כלי אורגים הוא – מותר (רבא). וע"ע לעיל קיג בדין כלי אורגים).

ו. אגודת ירק (הערוך גרס: הוצא (= קוץ) דירקא); אמר רב חסדא: אם ראוי למאכל בהמה – מותר לטלטלו. ואם לאו – אסור.

הרמב"ם (כו, יט) פירש בעלים שריחם רע או מאוסים, ולכך הם אסורים בטלטול.

בשר (מליח) התלוי ליבוש – מותר לטלטלו (שראוי להאכל חי). דג – אסור (רב חיאי בר אשי בשם רב). כן פרש"י. והתוס' פרשו שהמדובר כאן על התלי עצמו, שזה של דג מוקצה הוא מחמת מיאוס (הערוך, וכ"מ ברמב"ם), או משום שאין בו תורת כלי, שלא כתלי של בשר.

רכת. האם מותר לגרוף האבוס מלפני הבהמה? האם מותר לסלק התבן לצדדים ולטלטלו?

לדברי רבי דוסא, גורפים את האבוס מלפני הפטם (כדי ליתן לתוכו תבן ושעורים ולא יתערב בהם עפר ויקוץ במאכלו) בשבת, ומסלקים לצדדים מפני הרעי (רש"י: גורפים התבן מלפניו שלא יתלכלך ברעי. וי"מ: בהמת מרעה, אין גורפים הזבל לגמרי מלפניה כמלפני הפטם אלא דיה בסילוקן לצדדים). וחכמים אוסרים אחד זה ואחד זה. ופירש רב חסדא מחלוקתם באבוס של כלי (וגוזרים חכמים אטו של קרקע. רש"י. וע' שפ"א), אבל בשל קרקע לדברי הכל אסור (שיש לחוש שמא ישוה גומות במתכוין (תוס'. וע' מרומי שדה), או מפני ש'פסיק רישיה' הוא (ער"ן).